

PREGLED DELA V SLOVENSkih DRŽAVNIH REGIONALNIH ARHIVIH

Jure Maček*

UDK: 930.253(497.4)

Jure Maček: Pregled dela v slovenskih državnih regionalnih arhivih. Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja. Zbornik referatov z dopolnilnega izobraževanja, Maribor 8/2009, str. 39–54.

Izvirnik v slovenščini, izvleček v slovenščini in angleščini, povzetek v angleščini.

Prispevek prikazuje dejavnost slovenskih regionalnih arhivov v obdobju med leti 2004 in 2007 ter izpostavi razlike v aktivnosti in obremenjenosti posameznih arhivov. Avtor ugotovi, da se regionalni arhivi razlikujejo tako po obsegu dela pri strokovni obdelavi arhivskega gradiva kot tudi pri znanstvenoraziskovalni in kulturnovzgojni dejavnosti.

UDC: 930.253(497.4)

Jure Maček: Activities of Slovenian State Regional Archives. Technical and Field Related Problems of Traditional and Electronic Archiving. Conference Proceedings, Maribor 8/2009, pp. 39–54.

Original in Slovenian, abstract in Slovenian and English, summary in English.

The article presents the work of regional archives in Slovenia in the period from 2004 to 2007 and exposes differences in the activities and workload of individual archives. The author establishes that there are differences among regional archives considering the amount of work at the professional processing of archives as well as at scientific-research work and cultural-educational activities.

Ključne besede: Regionalni arhivi, količina gradiva, strokovna obdelava arhivskega gradiva, urejenost gradiva, uporaba gradiva, znanstvenoraziskovalna dejavnost, kulturnovzgojna in izobraževalna dejavnost, neenakopravnost arhivov.

1. UVOD

V prispevku bom poskušal prikazati dejavnost slovenskih regionalnih arhivov v obdobju med leti 2004 in 2007. Primerjalno bom izpostavil ter statistično analiziral ključne pokazatelje njihovega dela ter na tej podlagi podal podobo dela slovenskih arhivov ter značilnosti javne arhivske službe v Sloveniji. Moj namen ni ocenjevanje dela posameznih arhivov ali celo poglobljanje v razloge za njihovo različno prizadevnost ter tudi uspešnost, še manj pa presojanje kvalitete strokovnega dela in storitev za uporabnike. Tako velikopotezno načrtana naloga bi bila težko izvedljiva, saj jasnih kriterijev, po katerih bi lahko nepristransko ocenili delo arhivov, še ni. Kljub temu so številke marsikdaj zgovorne same zase in lahko brez dodatnega komentarja prikažejo podobo arhivske dejavnosti. Bolj poglobljena obdelava letnih poročil arhivov bi vsekakor morala biti opravilo pristojnih inštitucij. Moj namen je čim bolj objektivno primerjati nekatere arhivske dejavnosti in tako vzpodbuditi razmišljanja o ustreznosti slovenske javne arhivske službe in o tem ali ne bi bila morda celo nujna njena modernizacija, predvsem v luči večje racionalnosti in učinkovitosti porabe javnih sredstev, namenjenih varovanju pisne kulturne dediščine. Prav tako ne bi bilo nič narobe, če bi se tudi arhivski delavci sami od časa do časa kritično in pošteno zazrli v svoje poslanstvo in si zastavili vprašanje o učinkovitosti lastnega dela ter o smiselnosti današnje mreže regionalnih arhivov. Pri svoji analizi se bom opiral na letna poročila Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in na

* Jure Maček, višji arhivist, Pokrajinski arhiv Maribor, Glavni trg 7, SI-2000 Maribor, Slovenija.

podatke, objavljene na spletnem portalu upravnih enot Republike Slovenije. Domneval sem, da so podatki o posameznih arhivih v poročilih verodostojni, večinoma medsebojno primerljivi, in da lahko zato najbolj objektivno pokažejo podobo slovenske arhivske aktivnosti. V nasprotnem primeru takšni zbirni ne bi imeli nobenega pomena in jih ministrstvo za kulturo najverjetneje od arhivov tudi ne bi zahtevalo. V predstavitvi bom poskušal upoštevati tako osnovno arhivsko dejavnost, kot so vrednotenje, pridobivanje, materialno varovanje, strokovna obdelava javnega in zasebnega arhivskega gradiva, kot tudi dajanje gradiva v uporabo, posredovanje kulturnih vrednot v zvezi z arhivskim gradivom, opravljanje izobraževalnega in raziskovalnega dela ter izdajanje publikacij. Iz poročil o delu arhivov sem izbral tista poglavja oziroma podatke, za katere sem presodil, da so za namene analize najlažje primerljivi in tudi vsaj deloma izmerljivi ter da bolj ali manj enotno opisujejo dejavnost vseh regionalnih arhivov. To so:

- evidenca fondov in zbirk,
- pridobivanje javnega arhivskega gradiva,
- urejenost arhivskega gradiva v arhivih,
- uporaba v znanstvenoraziskovalne in upravne namene,
- kulturna, vzgojna in izobraževalna dejavnost,
- raziskovalna dejavnost ter hranjenje in materialno varovanje gradiva.

Za vsak arhiv sem ugotovil tudi število javnopравnih oseb, za katere je pristojen na svojem območju, ter na podlagi letnih finančnih poročil ministrstva za kulturo še višino denarnih sredstev, namenjenih arhivom.

Razumljivo je, da se v vseh arhivih dinamično in vsakodnevno spreminjata število fondov in zbirk ter njihova urejenost, pa tudi drugi podatki niso stalni. Kljub temu so številni pokazatelji dobra determinanta arhivskega dela. Zavedam sem, da tako izbrane kategorije ne morejo v celoti prikazati dela arhivov, vendar sem prepričan, da ustrezajo namenu analize in da lahko jasno opozorijo na morebitne razlike v obremenitvi in produktivnosti dela med njimi. Pri tem sem naletel na številne, stalno ponavljajoče se dvome in težave. Eno najtežje rešljivih je seveda vprašanje, ali in kako je sploh mogoče objektivno izmeriti in oceniti uspešnost, še posebej pa kvaliteto dela posameznih arhivov ter njihovih zaposlenih. Sam sem se odločil za prikaz strokovne aktivnosti regionalnih arhivov v primerjavi s številom arhivistov oziroma strokovnih delavcev v posameznem javnem zavodu. Za vsak arhiv sem na tej osnovi - to je po mojem eden redkih pokazateljev, na podlagi katerega lahko vsaj približno določimo produktivnost dela - ugotovil, koliko dela je opravil v obdobju štirih let in nato primerjal rezultate. Menim namreč, da uspešnost slovenske arhivske službe v največji meri še vedno temelji na strokovnosti in prizadevanjih zaposlenih. Tam, kjer je bilo to smiselno, sem prikazal obremenitev in aktivnosti arhivov na posamezni delovni dan oziroma zbirno v štirih letih. V analizi nisem upošteval Arhiva Republike Slovenije. Zaradi specifičnih nalog in drugačnih pristojnosti ter območja delovanja pa tudi drugačnega statusa kot organa v sestavi ministrstva za kulturo, bi bila primerjava z regionalnimi arhivi težka in v marsikaterem segmentu dela nemogoča ali nesmiselna.

Z analizo bi želel ovreči ali potrditi tezo, da je regionalna slovenska arhivska služba slabo premišljena in nelogična, neenakomerno porazdeljena in v marsičem relikv pretekle ureditve ter da ne ustreza sedanjim razmeram na terenu. Na podlagi statistične primerjave bom raziskal domnevo, da so nekateri regionalni arhivi bolj obremenjeni kot ostali ter da morajo strokovno poskrbeti za večje količine javnega

arhivskega gradiva ter število ustvarjalcev kot drugi. Na tem mestu me bo zanimala predvsem predpostavka, da so v nekaterih zavodih močno prikrajšani pri številu zaposlenih, da pa kljub temu ne opravijo nič manj dela kot drugi. To bi gledano z drugega zornega kota seveda lahko pomenilo, da je ponekod morda celo preveč zaposlenih vsaj v primerjavi s končnimi rezultati dela.

Zavedam se občutljivosti obravnavane teme ter da so tovrstne ocene le približek, saj ni mogoče eksaktno izračunati obsega vsega dela. Kljub temu analiza ponuja kar zanimivo in zgovorno podobo v premislek in poduk. Služi naj kot tema za nadaljnjo razpravo in razmišljanje.

2. KADRI - IZOBRAZBENA STRUKTURA

Tabela 1: Število strokovnih delavcev v regionalnih arhivih.¹

ARHIV ²	Število strokovnih delavcev (stopnja izobrazbe)			Število strokovnih delavcev skupaj	Vsi skupaj	Arhivisti (VII-IX) v %
	VII-IX	V-VI	I-IV			
PAM	14	5		19	21	66,6
ZAP	5	5		10	12	41,6
ZAC	8	5	1	14	18	44,4
ZAL	22	12		34	39	56,4
PAK	6	4		10	13	46,1
PANG	8	2	1	11	13	61,5
SKUPAJ	63	33	2	98	116	52,7

Po številu zaposlenih je največji Zgodovinski arhiv Ljubljana, na drugem mestu je arhiv v Mariboru, približno enako veliki pa so arhivi v Kopru, Novi Gorici in na Ptuj. Zanimivejši so podatki o izobrazbi zaposlenih, to je o številu strokovnih delavcev z izobrazbo od pete do devete stopnje in o številu arhivistov s sedmo do deveto stopnjo izobrazbe.

Ti pokažejo, da po izobrazbeni strukturi izstopa Pokrajinski arhiv Maribor s 66,6 odstotka arhivistov izmed vseh zaposlenih. Sledijo mu arhivi v Novi Gorici, Ljubljani, Kopru, Celju, najslabšo izobrazbeno strukturo pa ima Zgodovinski arhiv Ptuj. Tukaj ima samo 41,6 odstotka zaposlenih visoko izobrazbo. Povprečno ima v slovenskih regionalnih arhivih 52,7 odstotka delavcev vsaj sedmo stopnjo izobrazbe.

¹ Poročilo o delu arhivov v letu 2007, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Ljubljana 2008 (dalje PDA 2007), str. 182.

² Uporabljene kratice za regionalne arhive:
PAM - Pokrajinski arhiv Maribor, ZAP - Zgodovinski arhiv Ptuj, ZAC - Zgodovinski arhiv Celje, ZAL - Zgodovinski arhiv Ljubljana, PAK - Pokrajinski arhiv Koper, PANG - Pokrajinski arhiv Nova Gorica.

3. OBMOČJE PRISTOJNOSTI ARHIVOV

Tabela 2: Območje pristojnosti regionalnih arhivov.³

ARHIV	Št. upravnih enot	Št. občin	Območje arhiva v km ²	Prebivalstvo
PAM	13	62	3.599	428.392
ZAP	2	19	857	86.771
ZAC	14	41	3.531	373.579
ZAL	20	70	8.260	879.991
PAK	6	10	2.019	137.345
PANG	3	11	1.882	103.628

Za največje število upravnih enot kot tudi občin je pristojen Zgodovinski arhiv Ljubljana. Prav tako deluje na najobsežnejšem območju z najštevilčnejšo populacijo. Po številu občin, prebivalstva in po velikosti teritorija mu sledita Pokrajinski arhiv Maribor ter Zgodovinski arhiv Celje. Le-ta je sicer pristojen za štirinajst upravnih enot in v tem podatku prekaša arhiv v Mariboru. Po številu upravnih enot sledita arhiva v Kopru in Novi Gorici, za najmanj upravnih enot pa je odgovoren arhiv na Ptuj. V njegovo območje spadata samo dve upravni enoti, zaradi večje upravne razdrobljenosti severovzhodne Slovenije pa devetnajst občin. Glede velikosti območja in števila prebivalcev sta zelo podobna arhiva v Kopru in Novi Gorici. Zgodovinski arhiv na Ptuj pokriva 857 km² z nekaj več kot 86.000 prebivalci in je tudi po teh kazalcih najmanjši.

Tabela 3: Število javnopravnih oseb na območju regionalnega arhiva.⁴

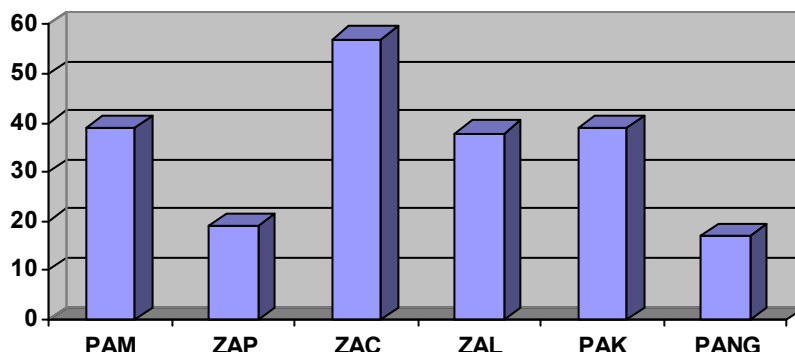
ARHIV	Javnopravne osebe na območju arhiva	Javnopravne osebe/ arhivist	Javnopravne osebe/ strokovni delavec
PAM	547	39	29
ZAP	96	19	10
ZAC	458	57	33
ZAL	837	38	25
PAK	234	39	23
PANG	139	17	13

Več kot podatek o skupnem številu javnopravnih oseb pove prikaz na posameznika. Pri tem sem upošteval tako arhiviste kot vse strokovne delavce, saj v nekaterih arhivih niso le arhivisti tisti, ki so po posameznih področjih odgovorni zanje. V obeh primerih morata za največje število javnopravnih oseb poskrbeti arhivist ali strokovni delavec v Celju, in sicer za 57 oziroma 32 oseb. Sledita mu arhiva v Mariboru in Kopru z 39 javnopravnimi osebami na arhivista ter Zgodovinski arhiv Ljubljana z eno manj. V Novi Gorici in na Ptuj je vsak arhivist povprečno odgovoren za sedemnajst oziroma devetnajst ustvarjalcev. Vrstni red se nekoliko spremeni, če upoštevamo število javnopravnih oseb na strokovnega delavca. V tem

³ Spletna stran Portal upravnih enot RS, 2009.

⁴ Seznam javnopravnih oseb, objavljen na spletnih straneh Arhiva Republike Slovenije, 2009.

primeru je posameznik na Ptuj in Novi Gorici odgovoren za samo deset oziroma trinajst javnopravnih oseb, Pokrajinski arhiv Koper pa se po tem izračunu uvrsti takoj za njima s 23 javnopravnimi osebami na strokovnega delavca.

Slika 1: Število javnopravnih oseb na arhivista.

4. ARHIVSKO GRADIVO V ARHIVIH

Tabela 4: Število fondov in količina gradiva v metrih.⁵

ARHIV	Fondi	Gradivo v metrih	Količina gradiva/strokovni delavec	Količina gradiva/arhivist	Število fondov/strokovni delavec	Število fondov/arhivist
PAM	2.268	14.755	777	1.054	119	162
ZAP	634	2.938	293	588	63	126
ZAC	1.253	6.514	465	814	89	156
ZAL	2.997	10.395	306	472	88	136
PAK	811	4.911	491	818	81	135
PANG	1.043	2.816	256	352	94	130

Za primerjavo obsega dela v regionalnih arhivih in s tem tudi njihove obremenjenosti najbolj natančno služijo podatki o številu fondov, še posebej pa količina gradiva v posameznih arhivih, preračunana na strokovnega delavca in arhivista. Prvi pokazatelj je nekoliko manj zanesljiv, saj arhivi nimajo enotnih strokovnih kriterijev pri oblikovanju fonda. Ponekod že dokument ali dva razumejo kot samostojen fond, drugod pa imajo pri njihovem vzpostavljanju drugačne oziroma strožje zahteve. Količina gradiva je torej objektivnejša kazalka, saj se le-ta v prihodnje kljub morebitnim opravljenim valorizacijam večinoma ne bo bistveno zmanjšala, oziroma se iz leta v leto samo povečuje.⁶ Sodeč po izračunih sta arhivist in strokovni delavec v Pokrajinskem arhivu Maribor najbolj obremenjena v primerjavi s preostalimi arhivi. Spopasti se morata s precejšnjimi količinami arhivskega gradiva.

⁵ PDA 2007, str. 182.

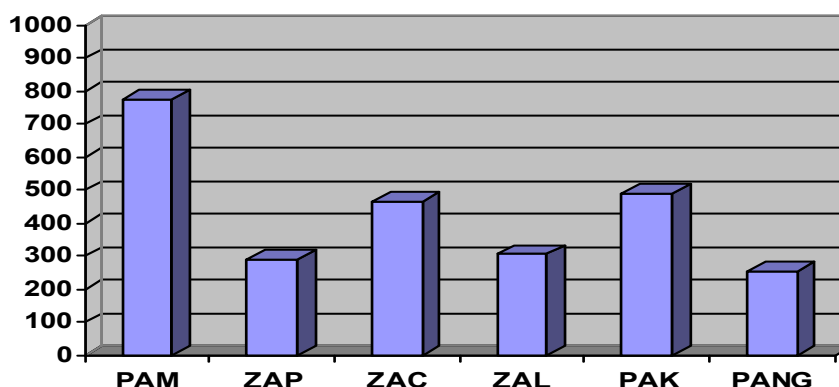
⁶ V PAM poteka že nekaj let valorizacija dokumentarnega gradiva gospodarskih fondov. Do sedaj je bilo izločenega okrog 500 metrov gradiva. Ker se delo bliža koncu, se bo ta številka v prihodnjem letu le malo povišala in ne bo bistveno spremenila količine celotnega gradiva.

Arhivist mora tako obvladati v povprečju več kot tisoč metrov gradiva in 162 fondov. Prav tako izstopa po količini izračun za strokovnega delavca. Na drugem mestu sta s podobnimi podatki arhiva v Kopru in Celju, sledi Zgodovinski arhiv Ptuj s 588 metri ter arhiv v Ljubljani s 472 metri na arhivista. V Novi Gorici je arhivist zadolžen za 352 metrov gradiva. To je skoraj trikrat manj kot v Mariboru. V primeru, ko upoštevamo količino gradiva na strokovnega delavca, se prav tako najslabše odreže arhiv v Novi Gorici, približa pa se mu tudi arhiv na Ptuju. Oba sta pristojna za približno trikrat manj gradiva kot strokovni delavec v Mariboru. Tudi pri številu fondov tako na strokovnega delavca kot na arhivista Pokrajinski arhiv v Mariboru prekaša vse ostale, za najmanj fondov pa so zadolženi zaposleni na Ptuju.

Podatki o količini gradiva jasno prikazujejo obseg današnjega in tudi prihodnjega dela arhivov na področju njegove strokovne obdelave. Iz navedenega izhaja, da pri tem segmentu arhivskih nalog zaposleni v regionalnih arhivih niso enakovredno obremenjeni ter da število strokovnih delavcev ne ustreza dejanskim zahtevam po strokovnem delu. Prav pri eni izmed najpomembnejših strokovnih nalog arhivov, to je pri urejanju in popisovanju arhivskega gradiva, so nekateri arhivi tako bistveno prikrajšani v človeških virih in delovnih zmožnostih. Sprašujem se, ali je sploh mogoče, da arhivi s tako neenakovredno porazdeljenim številom zaposlenih v primerjavi s količino gradiva dosegajo primerljive rezultate pri urejenosti svojih fondov in zbirk.

Prepričan sem, da bi se moralo nad ugotovljenim zamisliti tudi ministrstvo za kulturo in v prihodnje posvetiti več pozornosti enakomernejšemu zaposlovanju in na nek način poskušati izravnati neopravičljive razlike med regionalnimi arhivi. Težko je namreč poiskati racionalne argumente, ki bi zadovoljivo pojasnjevali, zakaj morajo v nekaterih arhivih ob medsebojno povsem primerljivih nalogah zaposleni obvladati tudi do trikrat več gradiva kot drugod.

Od ministrstva za kulturo bi zato upravičeno pričakovali, da poskuša pojasniti in argumentirati kriterije za tako velike razlike v zaposlovanju med arhivi ali pa jih v nasprotnem primeru prilagoditi dejanskemu stanju in potrebam. Z navedenimi ugotovitvami nikakor ne želim trditi, da je ponekod preveč oziroma premalo zaposlenih, pač pa da arhivi objektivno niso v enakopravnem položaju in da se bodo razlike v primeru nadaljevanja obstoječega stanja le povečevale in nedvomno vplivale na kakovost opravljanja regionalne arhivske službe.

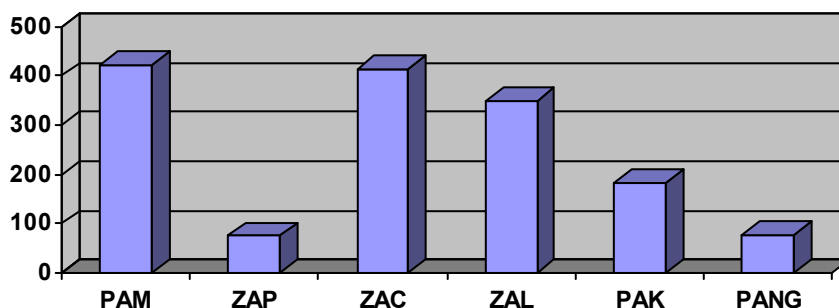
Slika 2: Količina gradiva na strokovnega delavca v metrih.

5. PRIDOBIVANJE ARHIVSKEGA GRADIVA

Tabela 5: Prezemanje javnega arhivskega gradiva v letih 2004-2007.⁷

ARHIV	Spisovno gradivo v metrih					
	2004	2005	2006	2007	Skupaj	Na leto
PAM	396	484	404	399	1.683	421
ZAP	46	24	64	166	301	75
ZAC	477	572	354	257	1.659	415
ZAL	326	280	324	469	1.398	349
PAK	75	345	190	124	735	184
PANG	97	55	121	44	316	79

Podatki o prevzemanju gradiva od ustvarjalcev v štiriletnem obdobju v celoti potrjujejo navedene domneve. Čeprav so zaposleni v Pokrajinskem arhivu Maribor, kot smo ugotovili, že sedaj najbolj obremenjeni s količino arhivskega gradiva, pokaže analiza prevzemanja arhivskega gradiva v štiriletnem obdobju, da je mariborski arhiv najbolj agilni tudi pri pridobivanju novega. Na leto prevzame povprečno več kot 420 metrov dokumentacije. Razlike med arhivi se bodo ob takšnem trendu pridobivanja gradiva v prihodnje še povečevale. Mariboru sledi Zgodovinski arhiv v Celju, temu pa arhiv v Ljubljani. Precej zaostajajo na Ptuj in v Novi Gorici. V obeh so v zadnjih štirih letih povprečno prevzeli 75 oziroma 79 metrov gradiva na leto. To je več kot petkrat manjša količina kot v Mariboru ali Celju.

Slika 3: Prezeto gradivo povprečno na leto v obdobju med leti 2004-2007 v metrih.

6. STROKOVNA OBDELAVA ARHIVSKEGA GRADIVA

Delo regionalnih arhivov je najtežje oceniti na področju strokovne obdelave arhivskega gradiva. Tukaj arhivi v letnih poročilih ministrstva za kulturo ne navajajo podatkov o popisih in obdelavi gradiva po isti metodologiji. Tovrstni neenotni in zato neprimerljivi podatki ne povedo veliko. Poročila že na prvi pogled pokažejo, da

⁷ PDA 2007, str. 31; Obvestila Arhiva republike Slovenije, Poročilo o delu javnih arhivov v letu 2006 in poročilo o delu cerkvenih arhivov v letu 2006, Ljubljana 2007 (dalje OPDA 2006), str. 89; Obvestila Arhiva Republike Slovenije, Poročilo o delu javnih arhivov v letu 2005 in poročilo o delu cerkvenih arhivov v letu 2005, Ljubljana 2006 (dalje OPDA 2005), str. 78; Poročilo o delu arhivov v letu 2004 (javni arhivi), Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Ljubljana 2005, (dalje PDA 2004), str. 43.

vodstva arhivov ne razumejo enako rubrik, kot so na primer »strokovna obdelava arhivskega gradiva«, »zaključeni popisi in inventarji« ter »popisi, narejeni s posebnimi računalniškimi programi« in da so pri navajanju podatkov nedosledni. Nekateri tako navedejo le ime fonda in ničesar drugega. Kako uporabna so tovrstna poročila in ali lahko ministrstvo za kulturo na njihovi podlagi ocenjuje delo arhivov, je drugo vprašanje. Prepričan sem, da podatki v rubriki strokovne obdelave ne pomagajo pri oceni dela in so zato večinoma neuporabni. Dvomim tudi, da jih kdorkoli na ministrstvu natančno pregleda in razume. V kolikor želijo pristojne institucije v prihodnje primerjati in razumeti strokovno delo arhivov, priporočam, da od arhivov zahtevajo vsaj še informacije o številu popisanih arhivskih enot v posameznem fondu. Kot primer neuporabnosti naj navedem zapis v poročilu: »popisana dva tekoča metra gradiva«. Omenjeni podatek je z vidika ocenjevanja nič, saj ne vemo niti, na kakšni ravni je gradivo popisano niti ne poznamo števila popisanih enot. Vsem zaposlenim v arhivih je na prvi pogled razumljivo, da ni enako, če so pri fondu popisane le škatle in je takšen popis namenjen le tehnični obdelavi enote ali pa so popisane arhivske enote na različnih nivojih. Popisati meter gradiva na nivoju dokumenta se nedvomno razlikuje od popisa iste količine gradiva na nivoju serije ali združenega dokumenta. Kaj šele, če bi pri tem upoštevali tudi različno težavnost gradiva za obdelavo, zahtevajočo specializirana znanja in spretnosti. Pri navajanju podatkov v navedenih treh rubrikah je najbolj dosleden in natančen Pokrajinski arhiv Maribor. Ta zapiše poleg količine vsaj še to, na katerem nivoju je fond popisano. Kljub temu sem poskušal na podlagi rubrike »urejenost arhivskega gradiva v arhivih« nakazati delo na tem področju. Domneval sem, da sta kategoriji »neurejeno, slabo urejeno, brez pripomočkov« ter »obstoji prevzemni seznam, popis po tehničnih enotah« dovolj povedni in razumljivi in da so arhivi zaradi tega navedli enotnejše podatke. Manj uporabna je zaradi omenjenih razlogov rubrika »obstoji popis po arhivskih enotah ali uporabne pisarniške evidence ali arhivski inventar«. Podatek o popisu arhivskih enot je pomanjkljiv in povrh vsega velikokrat zavajajoč. Najbolj realna je ugotovitev o neurejenih fondih brez pripomočkov. Predvideval sem, da to kategorijo vsi arhivi razumejo in ovrednotijo bolj ali manj enako.

Tabela 6: Število fondov po urejenosti.⁸

ARHIV	Fondi po urejenosti					
	A	V % glede na vse fonde	B	V % glede na vse fonde	C	V % glede na vse fonde
PAM	39	1,7	1.306	57,6	923	40,7
ZAP	14	2,2	58	9,1	562	88,6
ZAC	223	17,7	45	3,6	985	78,6
ZAL	135	4,5	514	17,1	2.348	78,3
PAK	40	4,9	134	16,5	637	78,5
PANG	30	2,8	363	34,8	659	63,1

⁸ PDA 2007, str. 41.

A: neurejeno, slabo urejeno, brez pripomočkov,

B: obstoji prevzemni seznam,

C: obstoji popis po arhivskih enotah ali uporabne pisarniške evidence ali obstoji arhivski inventar.

V številu neurejenih fondov in takih brez pripomočkov prednjači Zgodovinski arhiv Celje. Sledijo mu arhivi v Kopru, Ljubljani, Novi Gorici, Ptuj in Mariboru. Zanimivo je, da ima kljub največji količini gradiva na zaposlenega prav mariborski arhiv najmanj takšnih fondov. Najvišji delež fondov, popisanih po arhivskih enotah oziroma z inventarji - ta podatek moramo razumeti s pridržkom - imajo na Ptuj. Sledijo arhivi v Celju, Kopru in Ljubljani ter Novi Gorici in Mariboru. Takšen rezultat ni posebno presenetljiv, če se spomnimo na podatke o obremenjenosti zaposlenih z gradivom in fondi.

Nekoliko začudi le dejstvo, da pri njihovi urejenosti, upoštevajoč seveda količino gradiva, ni med prvimi arhiva v Novi Gorici. Zgovorna je ugotovitev, da v kategoriji C mariborski arhiv za najboljšimi rezultati zaostaja manj kot za dvakrat, kljub temu da morajo strokovni delavci poskrbeti za trikrat večje količine gradiva. Še bolj bode v oči podatek, da nekateri arhivi kljub relativno skromni količini gradiva in številu fondov, še vedno ugotavljajo, da imajo nekaj odstotkov neurejenega gradiva brez pripomočkov.

Razumljivo je, da je predstavljene rezultate mogoče razlagati na različne načine in jih pripisati številnim objektivnim in tudi subjektivnim dejavnikom ter okoliščinam. Kljub temu pa napeljujejo na kar nekaj provokativnih razmišljanj. Ali nemara ne pomenijo, da so v mariborskem arhivu zaposleni bolj produktivni kot drugod in da so v preostalih arhivih manj prizadevni? Morda so v Mariboru delavci preveč obremenjeni z delom in so drugod razmere bolj v skladu z možnostmi in prizadevanji zaposlenih. Mogoče je seveda tudi, da strokovni delavci v Mariboru hitreje opravljajo svoje delo na račun manjše kakovosti in da so v drugih arhivih toliko bolj natančni in vestni ter jim gre delo zaradi tega počasneje od rok. Premislek in iskanje vzrokov prepuščam odgovornim v arhivih. Nesporna je le ugotovitev, da se urejenost fondov v arhivih razlikuje in da proti vsem pričakovanjem ni odvisna od količine gradiva ali fondov na strokovnega delavca.

7. UPORABA ARHIVSKEGA GRADIVA

Tabela 7: Število uporabnikov v znanstvenoraziskovalne namene v letih 2004-2007.⁹

ARHIVI	Uporabniki v znanstvenoraziskovalne namene					
	2004	2005	2006	2007	Sk.	Na delovni dan ¹⁰
PAM	748	603	492	522	2.365	2,4
ZAP	726	118	317	107	1.268	1,3
ZAC	304	105	338	251	998	0,9
ZAL	618	615	617	615	2.465	2,5
PAK	238	241	265	233	977	0,9
PANG	190	130	162	164	646	0,6

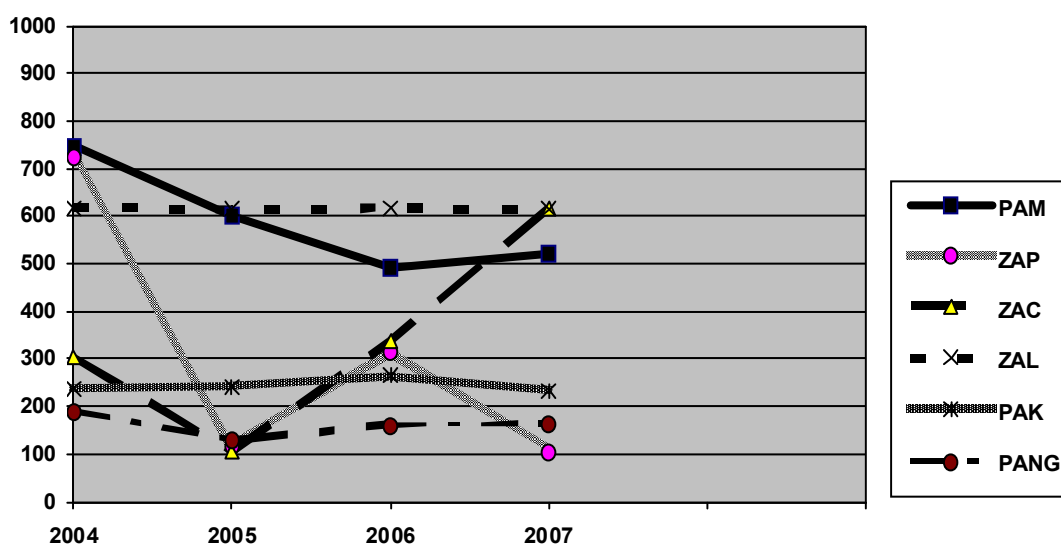
⁹ PDA 2007, str. 128; OPDA 2006, str. 214; OPDA 2005, str. 211; PDA 2004, str. 118.

¹⁰ Pri tem sem upošteval, da je v letu povprečno 250 delovnih dni, torej v štirih letih 1000.

Tabela 8: Število uporabnikov v upravne namene v letih 2004-2007.¹¹

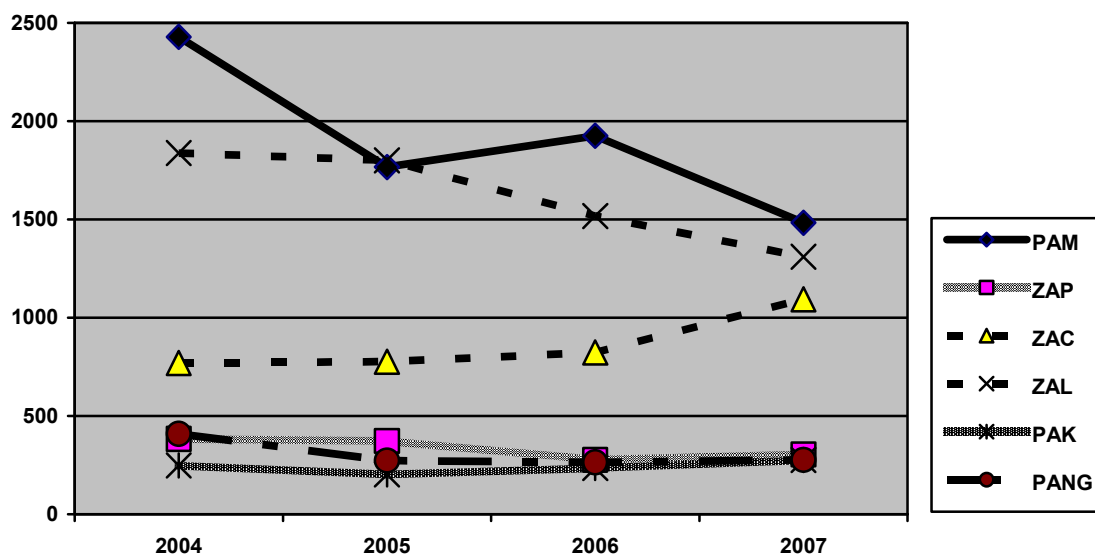
ARHIVI	Uporabniki v upravne namene					
	2004	2005	2006	2007	Sk.	Na delovni dan
PAM	2.429	1.767	1.926	1.483	7.605	7,6
ZAP	383	372	276	304	1.335	1,3
ZAC	770	776	823	1.094	3.463	3,4
ZAL	1.838	1.801	1.518	1.310	6.467	6,4
PAK	248	202	235	275	960	0,9
PANG	409	273	264	276	1.222	1.2

Poleg strokovne obdelave arhivskega gradiva je eden od vidnih pokazateljev aktivnosti v arhivih tudi število obiskovalcev, tako tistih, ki pregledujejo fonde v znanstvenoraziskovalne namene, kot onih, ki potrebujejo arhivske dokumente za urejanje upravnih oziroma pravnih poslov. Število uporabnikov na delovni dan v obdobju med leti 2004-2007 je najvišje v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, le malenkost manj jih je bilo v Mariboru. Sledijo arhivi na Ptuju, v Kopru in Celju, v Pokrajinskem arhivu Nova Gorica pa so zabeležili manj kot uporabnika na dan. Pokrajinski arhiv Maribor močno prekaša vse ostale v kategoriji uporabnikov v upravne namene. Število slednjih se sicer vsako leto zmanjšuje, kljub temu pa ostaja na precej višji ravni kot drugod. Enega uporabnika na dan imajo v Novi Gorici in na Ptuju, v Kopru pa še to ne. Če primerjamo število obiskovalcev arhivov s številom zaposlenih, hitro ugotovimo, da je tudi na tem področju najbolj obremenjen Pokrajinski arhiv Maribor, razlika v primerjavi z ostalimi pa je še bolj izrazita.

Slika 4: Število uporabnikov v znanstvenoraziskovalne namene v letih 2004-2007.

¹¹ PDA 2007, str. 128; OPDA 2006, str. 214; OPDA 2005, str. 211; PDA 2004, str. 118.

Slika 5: Število uporabnikov v upravne namene v letih 2004-2007.

8. KULTURNA, VZGOJNA IN IZOBRAŽEVALNA DEJAVNOST

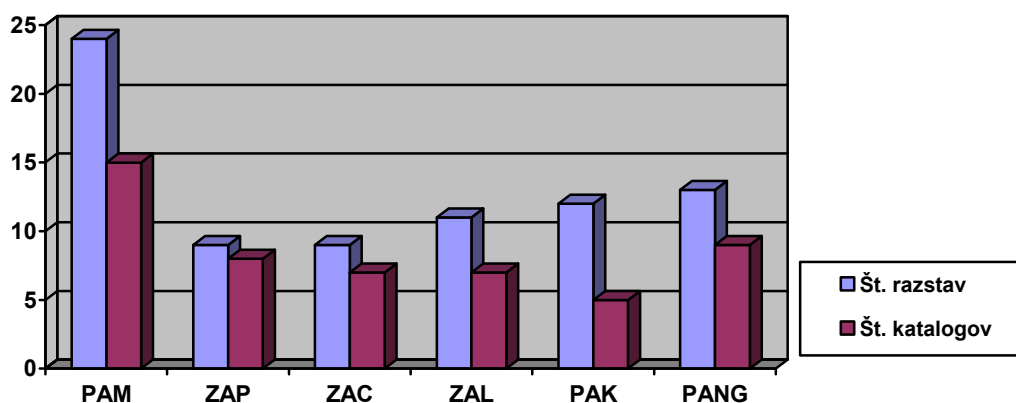
Tabela 9: Število razstav v letih 2004-2007.¹²

ARHIV	Razstavna dejavnost (brez stalnih razstav)								Sk. razstave	Sk. katalogi
	2004	Kat.	2005	Kat.	2006	Kat.	2007	Kat.		
PAM	6	5	6	4	7	4	5	2	24	15
ZAP	3	2	2	2	3	3	1	1	9	8
ZAC	2	2	3	3	1		3	2	9	7
ZAL	2	2	3	2	4	4	2	1	11	9
PAK	4	2	3	1	3	2	2		12	5
PANG	6	4	2	2	3	2	2	1	13	9

Čeprav bi lahko upravičeno pričakovali, da v Pokrajinskem arhivu Maribor zaradi relativno večje obremenjenosti na ostalih področjih ne posvečajo toliko pozornosti in skrbi razstavni dejavnosti, temu ni tako. V štirih letih je priredil 24 razstav ter s tem skoraj za dvakrat prehitel arhiv v Novi Gorici. Sledijo arhivi v Kopru, Ljubljani ter arhiva na Ptujju in v Celju.

¹² PDA 2007, str. 138-141; OPDA 2006, str. 224-229; OPDA 2005, str. 226-231; PDA 2004, str. 127-131.

Ob podatku o številu razstav sem upošteval še, ali je bil izdan razstavni katalog ali ne. Domneval sem, da je tudi to eden od pokazateljev o obsežnosti oziroma o vsebinsko polni in skrbno pripravljene razstavi. Tudi na tem področju je najbolj delaven Pokrajinski arhiv Maribor. Na drugem mestu sta arhiva v Ljubljani in Novi Gorici, sledijo pa arhivi na Ptuju, v Celju in v Kopru.

Slika 6: Število razstav in katalogov v letih 2004-2007.

Tabela 10: Število obiskov šolskih in drugih skupin v letih 2004-2007.¹³

ARHIV	Obiski šolskih in drugih skupin					
	2004	2005	2006	2007	Skupaj	Na leto
PAM	25	28	37	31	121	30,25
ZAP	23	41	23	14	101	25,25
ZAC	56	137	103	85	381	95,25
ZAL	18	23	24	17	82	20,5
PAK	14	34	34	16	98	24,5
PANG	32	27	42	30	131	32,75

V kategoriji obiskov šolskih in drugih skupin se najbolj izkaže Zgodovinski arhiv Celje. Tako je arhiv v Celju vsekakor bolj prisoten in prepoznaven v javnosti ter lahko uspešneje opravlja vzgojno in izobraževalno dejavnost med mladimi. Na leto ga obiše več kot 95 skupin. Vsi ostali arhivi močno zaostajajo.

V Novi Gorici sprejmejo skoraj 33 skupin na leto, nato pa se razvrstijo arhivi v Mariboru, na Ptuju ter v Kopru. Nekoliko bolj skromen je na tem področju Zgodovinski arhiv Ljubljana. Obiše ga dvajset skupin na leto.

¹³ PDA 2007, str. 142-148; OPDA 2006, str. 230-234; OPDA 2005, str. 232-238; PDA 2004, str. 131-135.

9. RAZISKOVALNA DEJAVNOST

Tabela 11: Število izdanih publikacij v letih 2004-2007.¹⁴

ARHIV	Izdane publikacije					
	2004	2005	2006	2007	Skupaj	Na strokovnega delavca
PAM	8	10	11	4	33	1,73
ZAP	2	1	3		6	0,6
ZAC	4	4	3	2	13	1,1
ZAL	4	5	5	3	17	0,5
PAK	1		4	1	6	0,6
PANG	3	1	3	1	8	0,72

Pri izdanih publikacij sem upošteval tiste, ki so jih izdali arhivi v lastni režiji ali v sodelovanju z zunanjimi sodelavci in v katere je bilo vloženo delo zaposlenih. Tako podatki o skupnem številu izdanih publikacij kot rezultat, preračunan na strokovnega delavca, kažeta, da največ pozornosti izdajateljski dejavnosti posveča Pokrajinski arhiv Maribor. Z velikim zaostankom sledijo arhivi v Celju, Novi Gorici, na Ptuj, v Kopru, najmanj produktiven na tem področju pa je Zgodovinski arhiv Ljubljana.

Tabela 12: Število izdanih strokovnih člankov in razprav v letih 2004-2007.¹⁵

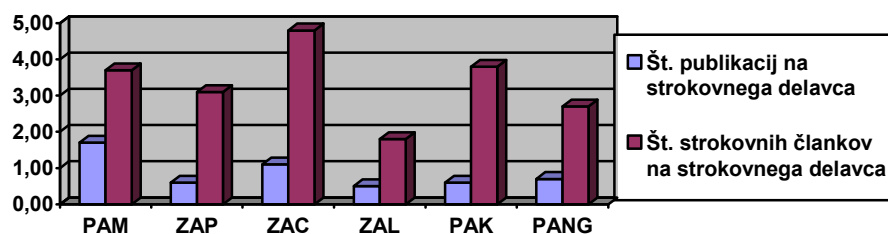
ARHIV	Strokovni članki in razprave (nad 4 strani)					
	2004	2005	2006	2007	Skupaj	Na strokovnega delavca
PAM	17	22	19	13	71	3,7
ZAP	8	9	9	5	31	3,1
ZAC	15	10	26 / 18 za zbornik/	17	68	4,8 / 4,2 brez zbornika/
ZAL	10	15	21	16	62	1,8
PAK	10	15	6	7	38	3,8
PANG	6	8	8	7	30	2,7

Pokazatelj raziskovalne dejavnosti zaposlenih v arhivih so tudi objavljeni strokovni članki in razprave. V tej kategoriji so v letnih poročilih kljub nedvomnim navodilom zajeti ne le strokovni članki, ampak tudi različni krajši zapisi, objavljeni v krajevnih ali lokalnih časopisih in publikacijah. Zato sem se omejil pri izboru le na prispevke, daljše od štirih strani. Po številu objav izstopajo zaposleni v Zgodovinskem arhivu Celje. Na drugem in tretjem mestu sta arhiva v Kopru in Mariboru, nato pa Zgodovinski arhiv Ptuj ter Pokrajinski arhiv Nova Gorica. Najmanj objavljajo

¹⁴ PDA 2007, str. 179-181; OPDA 2006, str. 302-306; OPDA 2005, str. 290-293; PDA 2004, str. 164-166.

¹⁵ PDA 2007, str. 161-175; OPDA 2006, str. 255-302; OPDA 2005, str. 250-290; PDA, str. 144-164.

zaposleni v ljubljanskem arhivu. Na podlagi prikazanega ne moremo trditi, da je raziskovalna dejavnost obratno sorazmerna ali na kakršen koli drugi način povezana s količino gradiva na strokovnega delavca ali z večjim obsegom dela pri strokovni obdelavi arhivskega gradiva. Upravičeno bi sicer lahko pričakovali, da bodo v arhivih, kjer na primer hranijo manj gradiva in fondov, več pozornosti posvečali tej nalogi in da bodo zaposleni zato raziskovalno bolj aktivni. Temu ni tako. Pri izdajateljski dejavnosti se najslabše odrežejo prav arhivi z manjšimi količinami gradiva, med najmanj produktivne pa sodi tudi Zgodovinski arhiv Ljubljana. Prav tako ne moremo trditi, da v številu izdanih člankov in razprav izstopajo denimo zaposleni na Ptuj in v Novi Gorici, torej v manjših arhivih. V obeh kategorijah je v ospredju Pokrajinski arhiv Maribor. Morda smemo delček vzroka za takšne rezultate pripisali nekoliko višji izobrazbeni strukturi v Mariboru, če seveda predpostavimo, da so pisci člankov in publikacij predvsem zaposleni z visoko izobrazbo. Kljub temu je razmišljanja vredno, zakaj Pokrajinski arhiv Maribor po večini kazalnikov izstopa oziroma prehiteva ostale regionalne arhive.

Slika 7: Število publikacij in strokovnih člankov na zaposlenega v letih 2004-2007.

10. HRANJENJE IN MATERIALNO VAROVANJE ARHIVSKEGA GRADIVA

Tabela 13: Število varnostno skeniranih dokumentov v letih 2004-2007.¹⁶

ARHIV	Skeniranje arhivskega gradiva				
	2004	2005	2006	2007	Skupaj
PAM	420	3.652	2.795		6.867
ZAP	30.280		365	365	31.010
ZAC	1.151	1.648	749	3.442	6.990
ZAL	671	590	592	1.820	3.673
PAK	266	201		906	1.373
PANG					

V rubriki hranjenja in materialnega varovanja je edina primerljiva kategorija skeniranje arhivskih dokumentov, saj številnih nalog, kot so konservatorska in restavratorska dela, vezave knjig in varnostno mikrofilmanje, ne izvajajo v vseh regionalnih arhivih. Število varnostno skeniranih dokumentov pokaže, da so na tem

¹⁶ PDA 2007, str. 108-110; OPDA 2006, str. 383; OPDA 2005, str. 207-208; PDA 2004, str. 114.

področju daleč najbolj delavni v Zgodovinskem arhivu Ptuj, v Novi Gorici pa te varnostne tehnike še niso pričeli uporabljati.

11. MATERIALNI POLOŽAJ ARHIVOV

Tabela 14: Financiranje arhivov v obdobju v evrih v letih 2004-2007.¹⁷

ARHIV	Pregled financiranja javnih arhivov ter število zaposlenih					
	2004	2005	2006	2007	Skupaj	Na zaposlenega
PAM	678.551/21	775.855/21	729.035/20	801.441/21	2.984.882	143.849
ZAP	289.446/11	308.195/11	353.279/12	359.164/12	1.310.084	113.920
ZAC	545.618/18	568.778/18	523.906/17	562.742/18	2.201.044	124.002
ZAL	1.158.379/39	1.257.444/39	1.227.295/39	1.295.680/39	4.938.798	126.635
PAK	370.267/13	452.386/13	422.433/13	440.202/13	1.685.288	129.637
PANG	352.737/13	389.609/13	367.138/13	375.611/13	1.485.095	114.238

Podatki o višini finančnih sredstev sami po sebi ne povedo prav veliko o enakopravnosti arhivov na tem področju, potrjujejo pa nekatere izpostavljene ugotovitve. Za bolj poglobljeno analizo bi vsekakor morali upoštevati tako izdatke za plače zaposlenih kot tudi za materialne stroške in investicijsko vzdrževanje in nakup opreme. Absolutno je največji porabnik Zgodovinski arhiv Ljubljana, nato pa arhiva v Mariboru in Celju. Vrstni red se bistveno spremeni, če finančna sredstva preračunamo na posameznika. V tem primeru so na boljšem zaposleni v Mariboru - to se prav gotovo ne pokaže v višjih plačah. Podatek o denarnih sredstvih na zaposlenega morda le podkrepi dejstvo, da je Pokrajinski arhiv Maribor med najaktivnejšimi na številnih področjih in da zaradi tega porabi več sredstev, poleg tega pa ima v povprečju tudi višjo izobrazbeno sestavo.

12. SKLEP

Menim, da so prikazani podatki zgovorni sami po sebi in da odpirajo obilo možnosti za nadaljnjo poglobljeno analizo in razpravo o uspešnosti arhivskega dela ter aktivnosti posameznih arhivov. Le ugrizniti je treba v to, marsikdaj kislo jabolko. Razumljivo je, da bo vsak arhiv poskušal po svoje in v svoj prid interpretirati prikazane podatke, kljub temu pa lahko na podlagi pregledanih dejavnosti slovenskih regionalnih arhivov pritrdimo uvodni tezi, da arhivi po svoji aktivnosti, obremenjenosti in rezultatih nikakor niso enaki, kaj šele enakovredni. Najbolj nedvoumno je to dejstvo vidno v neenakopravnem številu zaposlenih v posameznih

¹⁷ Vir: Spletna stran Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, finančna poročila za 2004-2007.

arhivih, še posebej če ga primerjamo s količino gradiva. V nekaterih manjših regionalnih arhivih očitno presega povprečje in je precej bolj ugodno kot drugod. Na podlagi opravljene analize si lahko zastavimo vprašanje, ali je takšno stanje opravičljivo, saj se ti arhivi kljub nedvomno manjšemu obsegu dela pri obdelavi fondov in zbirk, ne izkažejo posebej niti na preostalih področjih arhivskih dejavnosti. Dejstvo je, da uspešnost na kulturnem, vzgojnem in znanstvenoraziskovalnem področju ni v neposredni povezavi s količino strokovnega dela pri obdelavi arhivskih fondov in zbirk. Nasprotno, manjši arhivi se večinoma tudi tukaj odrežejo slabše. Slednja ugotovitev kar kliče po skrbnejši analizi vzrokov za tako različne aktivnosti oziroma produktivnosti zaposlenih v regionalnih arhivih, pa tudi pristojne institucije bi se morale zamisliti nad učinki dela v nekaterih manjših arhivih ter nad smotrnostjo njihovega nadaljnjega obstoja kot samostojnega zavoda. Nedvomno pa bi moralo ministrstvo za kulturo v prizadevanju za čim bolj uspešno opravljanje regionalne arhivske dejavnosti odpraviti nerazumljive razlike in poskrbeti za vsaj približno enakopravnost regionalnih arhivov na področju zaposlovanja. Najbolj kadrovsko zapostavljen in podcenjen je v tem primeru Pokrajinski arhiv Maribor, še posebej, če spomnimo, da kljub perečemu primanjkljaju strokovnih delavcev v večini kategorij spada med najbolj aktivne.

LITERATURA IN VIRI

- *Poročilo o delu arhivov v letu 2004 (javni arhivi), Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Ljubljana 2005.*
- *Obvestila Arhiva Republike Slovenije, Poročilo o delu javnih arhivov v letu 2005 in poročilo o delu cerkvenih arhivov v letu 2005, Ljubljana 2006.*
- *Obvestila Arhiva republike Slovenije, Poročilo o delu javnih arhivov v letu 2006 in poročilo o delu cerkvenih arhivov v letu 2006, Ljubljana 2007.*
- *Poročilo o delu arhivov v letu 2007, Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, Ljubljana 2008.*
- *Spletna stran Portal upravnih enot Republike Slovenije, 2009.*
- *Spletna stran Arhiva Republike Slovenije, Seznam javnopravnih oseb, 2009.*
- *Spletna stran Ministrstva za kulturo Republike Slovenije, finančna poročila za 2004-2007, 2009.*

SUMMARY

ACTIVITIES OF SLOVENIAN STATE REGIONAL ARCHIVES

Based on the information given in annual work reports of Slovenian regional archives between 2004 and 2007, the author analyses the activities of Slovenian regional archives. Special consideration was given to fonds and collections register (the quantity of archives), acquirement of public archives, arrangement, use for scientific-research and administrative purposes, educational and research activity and keeping and preservation of archives. The author tries to establish what are the activities of archives and their workload and therefore raises a question of adequacy of Slovene public archival service and also archival workers' deliberation about the efficiency and meaning of their work. The analysis shows that regional archives are neither the same nor equal. Great differences are shown in the number of employees, especially in comparison with the amount of archives and the number of fonds kept by the archives. Here, some smaller archives are in a favorable position than the others. Besides that, archives vary in different aspects: publishing publications and catalogues, exhibits organization, the number of published professional articles of employees and some other.